

DOI 10.31558/2307-2318.2024.1.9

УДК 339.7

JELClassification: F21

Савченко М. В.

д.е.н., професор, завідувачка кафедр міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-9063-3551

m_savchenko@donnu.edu.ua**Порохня В. А.**

PR-менеджер у школі англійської мови «Flash»

ORCID: 0009-0000-5926-5984

viktoriaporohnia2108@gmail.com**ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНІ
ІНВЕСТИЦІЙНІ ПОТОКИ**

У статті визначено сучасний вплив геополітичної нестабільності на міжнародні інвестиційні потоки. Завдяки аналізу матеріалів, основним особливостям та тенденціям, проаналізований стан цих процесів, визначені можливі наслідки в майбутньому та перспективи.

У першу чергу, геополітичні ризики, такі як війна, санкції та торговельні війни, призводять до волатильності на фінансових ринках, зниження кредитного рейтингу країн та зростання ризиків для інвесторів. Геополітична напруженість як наслідок, обмежує рух капіталу та платежів, що може призвести до фрагментації світового фінансового ринку. Інвестори стають більш обережними та менш охочими вкладати кошти в країни з високим рівнем геополітичного ризику.

Другим аспектом є повномасштабне вторгнення росії до України є головним прикладом загострення геополітичної ситуації у світі. Враховано вплив війни на потік прямих іноземних інвестицій, адже вона суттєво вплинула на фінансову систему. Внаслідок економічного спаду доходи державного та місцевих бюджетів зменшуються, а видатки на оборону зростають. Економічне відновлення вимагає фінансування, яке може бути забезпечене шляхом кредитування бізнесу комерційними банками або залучення капіталу через розвинені ринки капіталу в Україні.

Аналізуючи ці процеси та завдяки проведеному аналізу було визначено низку причин зниження потоку прямих іноземних інвестицій, сформульовано можливі наслідки в майбутньому та визначено заходи, які допоможуть уникнути негативних наслідків та стабілізувати світову інвестиційну діяльність.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, геополітична нестабільність, інвестиційний потік, війна, інвестиційний клімат.

Рис. – 3, літ. – 13.

M. Savchenko

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of International Economic Relations
Vasyl` Stus Donetsk National University
ORCID: 0000-0002-9063-3551
m_savchenko@donnu.edu.ua

V. Porohnia

PR-manager in Flash school of English
ORCID: 0009-0000-5926-5984
viktoriaporohnia2108@gmail.com

THE IMPACT OF GEOPOLITICAL INSTABILITY ON INTERNATIONAL INVESTMENT FLOWS

This article identifies the current impact of geopolitical instability on international investment flows. Thanks to the analysis of materials, main features and trends, the state of these processes was analyzed, possible consequences in the future and prospects were determined.

First of all, geopolitical risks such as war, sanctions and trade wars lead to volatility in financial markets, downgrades of countries' credit ratings and increased risks for investors. As a result, geopolitical tensions limit the movement of capital and payments, which can lead to the fragmentation of the global financial market. Investors are becoming more cautious and less willing to invest in countries with a high level of geopolitical risk.

The second aspect is that Russia's full-scale invasion of Ukraine is the main example of the aggravation of the geopolitical situation in the world. The impact of the war on the flow of foreign direct investment is taken into account, as it significantly affected the financial system. As a result of the economic recession, the revenues of the state and local budgets are decreasing, and defense expenditures are increasing. Economic recovery requires financing, which can be provided through business lending by commercial banks or raising capital through Ukraine's developed capital markets.

Analyzing these processes and thanks to the conducted analysis, a number of reasons for the decrease in the flow of foreign direct investments were determined, possible consequences in the future were formulated, and measures were determined that would help to avoid negative consequences and stabilize global investment activity.

Key words: foreign direct investment, geopolitical instability, investment flow, war, investment climate.

Fig. – 3, ref. – 13.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації міжнародні інвестиції відіграють значну роль у розвитку світової економіки. Вони стимулюють економічне зростання, створюють робочі місця, сприяють трансферу технологій та знань. Проте, зростаюча геополітична нестабільність за останні роки стає все більш серйозним викликом для міжнародних інвесторів. За останні роки спостерігається значне зростання кількості геополітичних конфліктів у різних регіонах світу, таких як Близький Схід, Північна Африка, Україна. Ці конфлікти призводять до політичної нестабільності, економічних санкцій, руйнування інфраструктури, що робить інвестування в ці регіони дуже ризикованим. Окрім цього, у багатьох країнах світу спостерігається підйом популістичних та протекціоністських настроїв, що призводить до посилення державного регулювання економіки, введення нових торгових бар'єрів та обмежень на іноземні інвестиції. Це негативно впливає на інвестиційний клімат та робить інвестування в такі країни менш привабливим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо міжнародних інвестиційних потоків та їх впливу на соціально-економічний розвиток країн

світу присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених: У. А. Шейх, М. Асаді, Д. Рубо, Ш. Хаммуде [1], П. Фіорілло, А. Меле, Л. Р. Пеллегріно, В. Вердоліва [2], Ч. Фен, Л. Хан, С. Він, Я. Сюй [3], К. Касянка [4], О. Федорчука, О. Чернової [5], Л. Шевченко [6] та інші. Проте питання впливу геополітичної нестабільності на міжнародні інвестиційні потоки необхідно розглядати з урахуванням нових тенденцій.

Метою дослідження є вивчення впливу геополітичної нестабільності на міжнародні інвестиційні потоки.

Викладення основного матеріалу. Ключовою тенденцією розвитку світового господарства на початку XXI століття є процеси економічної глобалізації, які охопили всі його підсистеми та структурні компоненти. Іноземні інвестиції стають найдинамічнішою формою економічної глобалізації, її основною рушійною силою, оскільки прискорення міжнародного руху капіталу, насамперед, у формі міжнародних інвестицій впливає на масштаби і напрями соціально-економічних зрушень в економіці окремих країн та їхніх угруповань. Про це свідчить збільшення обсягу світової торгівлі: за останні 50 років в 17 разів (а світового ВВП у 6 разів). За даними Світового банку, обсяг капіталу, який функціонує на міжнародному ринку у 2023 р., склав 156,8 трлн дол., щона 4,2% більше, ніж у 2022 р., а обсяг міжнародних кредитів у 2023 р. склав 12,5 трлн дол., щона 5,3% більше, ніж у 2022 р. [7; 12]

Геополітична напруженість може призвести до фінансової нестабільності через два ключові канали. Перший безпосередньо через фінансовий канал, ініційований обмеження на рух капіталу та платежі або через збільшення в невизначеності та несприйнятливості інвесторів до ризику в майбутньому обмеження, ескалація конфлікту або експропріація. Ці фактори можуть вплинути на транскордонне розміщення капіталу та призводять до фінансової фрагментації, а також до зменшення активів ціни, оскільки інвестори та кредитори можуть коригувати портфель виділення інвестицій та скорочення транскордонних кредитів лінії до країни-конкурента (або групи країн).

Фінансова фрагментація, спричинена геополітичною напругою, також може збільшити вразливість економіки до несприятливих потрясінь шляхом обмеження диверсифікації транскордонних ризиків. За межами найближчої перспективи ефект перерозподілу транскордонного капіталу макрофінансова стабільність, про яку йшлося раніше, фінансова фрагментація може збільшити волатильність капіталу у довгостроковій перспективі, обмежуючи можливості для міжнародної диверсифікації ризиків. [8; 13]

Звіт ЮНКТАД про світові інвестиції за 2023 р. показує зростаючий щорічний дефіцит інвестицій, з яким зіштовхуються країни, що розвиваються. Зараз розрив становить близько 4 трлн дол. на рік – порівняно з 2,5 трлн дол. у 2015 р., коли були прийняті ЦСР. У звіті показано, що глобальні прямі іноземні інвестиції (ПІІ) скоротилися на 12% у 2022 р., і аналізується, як інвестиційна політика та тенденції ринку капіталу впливають на інвестиції в ЦСР, зокрема в чисту енергію. У ньому підкреслюється, що країни, що розвиваються, потребують інвестицій у відновлювану енергетику на суму близько 1,7 трлн дол. США щороку, але залучили лише 544 млрд дол. ПІІ у чисту енергетику у 2022 р.

Після значного відновлення у 2021 р. світові ПІІ впали на 12% у 2022 р. до 1,3 трлн дол. США головним чином через глобальні кризи, що накладалися одна на одну – війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії та стрімке зростання державного боргу.

Падіння було відчутно в основному в розвинутих економіках, де ПІІ впали на 37% до 378 млрд дол. Але потоки до країн, що розвиваються, зросли на 4% – хоча й нерівномірно, при цьому кілька великих країн, що розвиваються, залучили більшу частину інвестицій, тоді як потоки до найменш розвинених країн скоротилися (рис. 1).

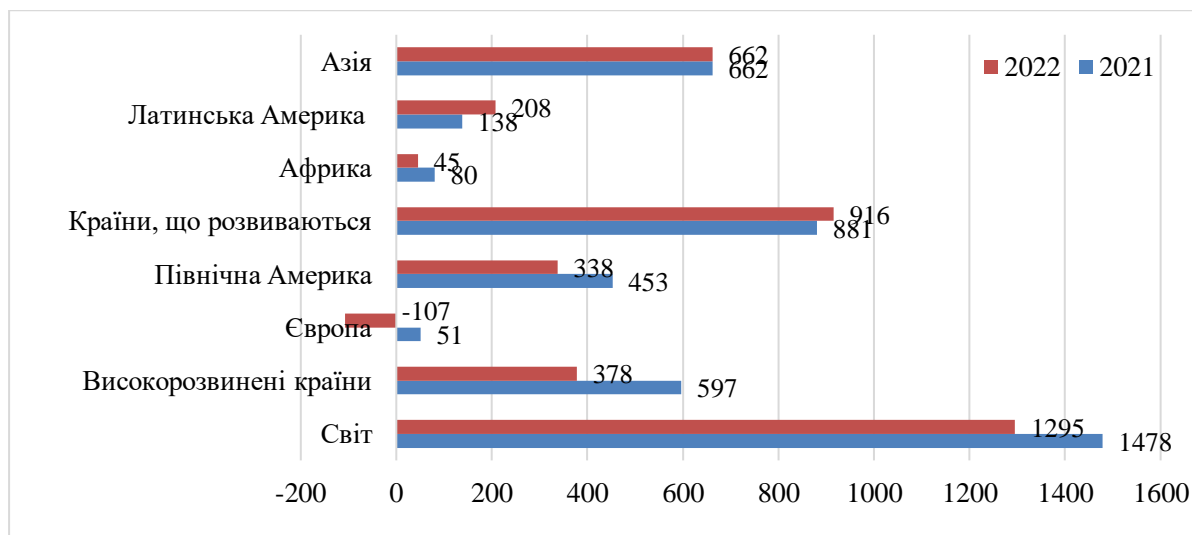

Рис. 1. Глобальні прямі іноземні інвестиції 2021-2022 роки, млрд дол.

Джерело: побудовано на основі [9]

Геополітична нестабільність за останні 5 років значно вплинула на структуру інвестиційного потоку у світі. Європа була одним з найпривабливіших регіонів для прямих іноземних інвестицій, завдяки політичній стабільності, розвиненій економіці та спільній валюті. Наразі очікується, що опіток інвестицій в Європу знизиться через ризики, пов'язані з війною, санкціями та нестабільністю на енергетичних ринках. ЮНКТАД повідомляє, що обсяг інвестицій, які надійшли в Європу у 2023 р. скоротилися на 10% порівняно з минулим роком. Можливе зростання інвестицій з країн Азії та Близького Сходу, які шукають альтернативні інвестиційні гавані [9;13].

Зростання геополітичної напруженості послаблює фінансову відносини між країнами. Інвестори можуть вирішити виділяти менше капіталу в геополітично віддалені економіки з кількох причин, включаючи фінансові обмеження, які збільшують транзакційні витрати, інформаційна асиметрія, загальна недовіра та страх експропріації. Найяскравішим прикладом геополітичної дестабілізації є повномасштабне вторгнення Росії в Україну. До початку повномасштабної російської військової агресії прогноз зростання ВВП України в 2022 р. оцінювався в 3,4%. У 2022 р. відбулося значне скорочення ВВП України на -35% як прямий результат російського вторгнення, руйнування інфраструктури та економіки. Згідно даних Національного банку України, обсяг інвестицій в Україну значно знизився з 2021 р. Це пов'язано з повномасштабною війною, яку Росія розпочала проти України 24 лютого 2022 р.

Прямі іноземні інвестиції постраждали більше, ніж портфельні інвестиції, адже вони більш чутливі до ризиків. Очікується, що обсяг інвестицій в Україну поступово зростатиме у 2024 р., але не досягне рівня 2021 р. На рис. 2 зображено інвестиційний потік в Україну протягом 2021-2024 рр. у млрд. дол. [4].

Вимушена міграція змінила структуру ринку праці, структуру пропозиції та національне насичення кваліфікованими працівниками.

До війни на одне робоче місце в цій категорії претендували 5-8 осіб. З квітня 2022 р. конкуренція між кандидатами без досвіду роботи становила вже від 14 до 15 осіб на одне робоче місце. З серпня на одну вакансію претендує вдвічі більше – 28 претендентів [12]. Щодо даних про кількість претендентів на одне потенційне робоче місце, дані варіюються від 7-16 осіб в залежності від регіону та вакансії.

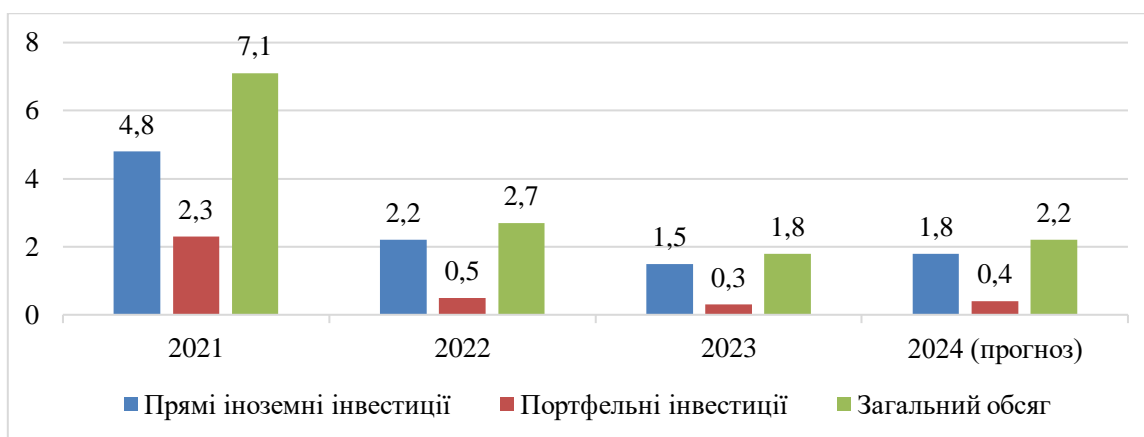

Рис. 2. Інвестиційний потік в Україну за 2021-2024 рр., млрд дол.

Джерело: побудовано на основі [4]

Незважаючи на великий рівень конкуренції, є наявне зниження рівня заробітної плати. Економіка знаходиться в критичному стані, ціни на товари та послуги постійно ростуть, а заробітні плати, в кращому випадку, залишаються на тому ж рівні, або скорочуються.

Немало важливу роль у формуванні глобальних ПІ відіграють міждержавні організації. Прослідкувати частки інвестицій їх у світі можна на рисунку 3. Більшість великих регіональних об'єднань і груп, що займаються економікою мають позитивну динаміку загальних обсягів ПІ у в 2023 р. порівняно з 2022 р.

Рис. 3. Потоки ПІ регіональних та міжнародних організацій за 2022-2023рр. (млрд дол. США)

Джерело: побудовано автором на основі [11]

Згідно з дослідженням Європейської бізнес асоціації (ЕВА), індекс інвестиційної привабливості України в першому півріччі 2022 р. знизився з 5,00 до 2,17 балів (з 2,73 у 2021 р.). Для України 2022 р. ознаменувався впливом двох головних стресових факторів – пандемією COVID-19 та повномасштабне вторгнення російської федерації. Але якщо вплив пандемії поступово зменшувався в міру адаптації економіки та суспільства, то війна зупинила розвиток української економіки.

На початку року фінансові ринки були зосереджені на зростаючих ризиках для прогнозів інфляції та наслідків для світової економіки, особливо з огляду на побоювання щодо можливого уповільнення економіки в Китаї. Інвестори були стурбовані тим, що центральним банкам у розвинутих економіках доведеться нормалізувати політику більш агресивно, ніж передбачалося всього кілька місяців тому, що призведе до різкого погіршення фінансових умов, особливо на ринках, що розвиваються. Незважаючи на те, що війна в Україні наразі не є глобальною системною подією з фінансової точки зору,

очікується, що вона матиме суттєвий вплив на економіку через підвищену невизначеність щодо перспектив. Крім того, різке зростання цін на сировинні товари ще більше ускладнює завдання, з яким зіштовхуються центральні банки, щоб достовірно знизити інфляцію до цільового рівня, одночасно зберігаючи відновлення після пандемії.

Наслідки російського вторгнення в Україну з точки зору економічних збитків будуть більшими для регіону війни та Європи. Зокрема, офіційні санкції та їх подальша ескалація, численні компанії, які добровільно розривають зв'язки з росією, а також кроки, вжиті кількома країнами щодо відмови від імпорту російської енергії, завдають суттєвої шкоди російській економіці. Також очікується, що війна матиме значні наслідки для світової економіки і для світових фінансових ринків, окрім безпосередніх ризиків для фінансової стабільності. Серйозність збоїв на товарних ринках і глобальних ланцюгах поставок значною мірою вплине на перспективи інфляції, глобальної економіки та, можливо, макрофінансової стабільності. Крім того, рекордно високі ціни на продовольство можуть мати наслідки для соціальних заворушень на деяких ринках, що розвиваються, і на прикордонних ринках [12].

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Міністерство економіки України надає основні рекомендації щодо покращення інвестиційного клімату.

Найважливішим фактором для покращення інвестиційного клімату в Україні є завершення війни. Війна створює значні ризики для інвесторів, роблячи Україну непривабливою для інвестицій.

Ключовим пунктом є створення сприятливих умов для ведення бізнесу, таких як:

1. Зниження податків, адже в Україні діють одні з найвищих податків у Європі. Їхнє зменшення може зробити країну більш привабливою для інвесторів.

2. Спрощення процедур реєстрації та ліквідації підприємств. Зараз процедури реєстрації та ліквідації підприємств в Україні є досить складними та затратними. Їх спрощення може зробити ведення бізнесу в Україні більш зручним.

Україна має значний потенціал для розвитку інфраструктури, але цей потенціал не використовується в повній мірі. Покращення інфраструктури може зробити країну більш привабливою для інвесторів.

Укладення міжнародних угод про захист інвестицій може допомогти знизити ризики для інвесторів і зробити країну більш привабливою для іноземних інвестицій. Ці угоди гарантують інвесторам, що їхні інвестиції будуть захищені від експропріації та інших несприятливих дій з боку уряду.

Корупція є однією з найбільших проблем України. Вона створює значні ризики для інвесторів, роблячи Україну непривабливою для інвестицій. Боротьба з корупцією може значно покращити інвестиційний клімат в країні.

Верховенство права є важливою умовою для розвитку економіки та залучення інвестицій. В Україні верховенство права все ще залишається на низькому рівні. Підвищення верховенства права може значно покращити інвестиційний клімат в країні.

Наразі потрібно збільшувати прозорість та передбачуваність економічної політики. Непрозорість та непередбачуваність економічної політики створюють ризики для інвесторів. Збільшення прозорості та передбачуваності економічної політики може значно покращити інвестиційний клімат в країні.

Україна має кваліфіковану робочу силу, але її потенціал не використовується в повній мірі. Розвиток людського капіталу може зробити країну більш привабливою для інвесторів.

Інновації є ключовим фактором економічного зростання. Створення сприятливих умов для інновацій може зробити Україну більш привабливою для інвесторів.

Україна має значний потенціал для залучення інвестицій, але цей потенціал не використовується в повній мірі. Просування України на міжнародних ринках може

допомогти залучити більше інвестицій в країну.

Ефективна система державного управління є важливою умовою для розвитку економіки та залучення інвестицій. В Україні система державного управління все ще залишається недосконалою. Створення ефективної системи державного управління може значно покращити інвестиційний клімат в країні. [13].

Висновки. Отже, геополітична нестабільність є значним ризиком для міжнародних інвестицій. Вона може призвести до зниження обсягів прямих іноземних інвестицій, зміни їх динаміки та зростання волатильності міжнародних інвестицій.

Інвестори можуть використовувати різні альтернативні інвестиційні стратегії та інструменти хеджування ризиків, щоб знизити ризики, пов'язані з геополітичною нестабільністю. Уряди країн можуть вжити ряд заходів для покращення інвестиційного клімату в умовах геополітичної нестабільності. Важливо пам'ятати, що геополітична нестабільність – це складне явище, яке може мати різний вплив на міжнародні інвестиційні потоки. Інвесторам важливо ретельно вивчати всі ризики та можливості, пов'язані з геополітичною нестабільністю, перед тим, як приймати інвестиційні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sheikh U. A., Asadi M., Roubaud D., Hammoudeh S. (2024). Global uncertainties and Australian financial markets: Quantile time-frequency connectedness. *International Review of Financial Analysis*. Volume 92. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1057521924000309>.
2. Fiorillo P., Meles A., Pellegrino L. R., Verdoliva V. (2024). Geopolitical risk and stock price crash risk: The mitigating role of ESG performance. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Volume 91. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S105752192300474X>.
3. Feng Ch., Han L., Vigne S., Xu Y. (2023). Geopolitical risk and the dynamics of international capital flows. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Volume 82. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1042443122001652>.
4. Касянок К.Г. Міжнародні інвестиційні потоки в умовах глобальних фінансових дисбалансів. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск №3. С. 30-36.
5. Федорчук О.С., Чернова О.В. Міжнародні інвестиційні потоки: сучасний стан та тенденції розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове фахове видання. 2015. Випуск 8. С. 90-93.
6. Шевченко Л. В. Фактори впливу на іноземне інвестування в економіку України: підходи до класифікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2021. Випуск 100. С. 57–65.
7. Звіт Світового банку про «Управління державними інвестиціями звіт про діагностичне оцінювання». URL: <https://documents1.worldbank.org/>
8. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report, April 2023 - Chapter 3: Geopolitics and Financial Fragmentation: implications for macro-financial stability. URL: <https://www.imf.org/>
9. ЮНКТАД. Світовий інвестиційний звіт за 2023 рік. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
10. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
11. ЮНКТАД. Конференція ООН з торгівлі та розвитку. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>
12. The Financial Stability Implications of the War in Ukraine. URL: <https://www.elibrary.imf.org/>
13. Міністерство економіки України. Інвестиційна діяльність в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/>

REFERENCES

1. Sheikh U. A., Asadi M., Roubaud D., Hammoudeh S. (2024).

- Global uncertainties and Australian financial markets: Quantile time-frequency connectedness. *International Review of Financial Analysis*. Volume 92. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1057521924000309>.
2. Fiorillo P., Meles A., Pellegrino L. R., Verdoliva V. (2024). Geopolitical risk and stock price crash risk: The mitigating role of ESG performance. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Volume 91. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S105752192300474X>.
3. Feng Ch., Han L., Vigne S., Xu Y. (2023). Geopolitical risk and the dynamics of international capital flows. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Volume 82. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1042443122001652>.
4. Kasianok K.H. (2016). Mizhnarodni investytsiini potoky v umovakh hlobalnykh finansovykh dysbalansiv. *Ekonomika i suspilstvo*. Vypusk №3. S. 30-36.
5. Fedorchuk O.S., Chernova O.V. (2015). Mizhnarodni investytsiini potoky: suchasnyi stan i tendentsii rozvytku. *Hlobalna natsionalna problema ekonomiky. Elektronna naukova fakhove vydannia*. Vypusk 8. S. 90-93.
6. Shevchenko L. V. (2021). Faktory vplyvu na inozemne investuvannya v ekonomiku Ukrainy: pidkhody do klasyfikatsii. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina serii «Ekonomichna»*. Vypusk 100. S. 57–65.
7. World Bank Report on "Public Investment Management Diagnostic Assessment Report". URL: <https://documents1.worldbank.org/>
8. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report, April 2023 - Chapter 3: Geopolitics and Financial Fragmentation: implications for macro-financial stability. URL: <https://www.imf.org/>
9. UNCTAD. World Investment Report 2023. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
10. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/>
11. UNCTAD. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>
12. The Financial Stability Implications of the War in Ukraine. URL: <https://www.elibrary.imf.org/>
13. Ministry of Economy of Ukraine. Investment Activity in Ukraine. URL: <https://www.me.gov.ua/>